

Projektas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ
ĮSTATYMO NR. I-1234 2, 29 IR 49 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO
PAPILDYMO 36⁶ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2413**

2023 m. d. Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2023 m. kovo 1 d. sprendimą Nr. SV-S-838 „Dėl įstatymo projekto išvadų“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a**:

Pritarti Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 2, 29 ir 49 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 36⁶ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIVP-2413 (toliau – Įstatymo projektas) tikslui – užtikrinti, kad valstybės garantuojamą teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose vaikams, patyrusiems seksualinį smurtą, teikiantys advokatai būtų specialiai parengti teikti teisinės paslaugas tokiose bylose, tačiau nepritari Įstatymo projektu siūlomoms teisinio reguliavimo priemonėms dėl šių priežasčių:

1. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtintas efektyvumo principas, reiškiantis, kad rengiant teisės akto projektą turi būti įvertinamos visos galimos teisinio reguliavimo alternatyvos ir pasirenkama geriausia iš jų, teisės akte turi būti įtvirtinamos veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai teisinio reguliavimo tikslą leisiančios pasiekti priemonės. Šio įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 punkte nurodytas aiškumo principas, reiškiantis, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas. Šie principai *inter alia* sudaro sąlygas pasirinkti tinkamiausias reguliavimo priemones tikslui pasiekti. Įstatymo projektu, be kita ko, siūlomos nuostatos, susijusios su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos užtikrinimu vaikams, patyrusiems seksualinį smurtą, nustatant papildomus reikalavimus advokatams, teikiantiems šią pagalbą (Įstatymo projekto 2, 3, 4 straipsnio 1 dalis, 5 straipsnis). Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo sąlygas ir organizavimo tvarką nustato ir šią pagalbą teikiančius bei teisę ją gauti turinčius asmenis apibrėžia Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. Šio įstatymo 9 straipsnio 3 dalies 10 punkte numatyta, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba organizuoja mokymą, susijusį su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimu. Šio įstatymo 12 straipsnio 12 punkte įtvirtinta, kad nepilnamečiai vaikai, nukentėję nuo nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, vaikui ir šeimai, dorovei ir kitose baudžiamosiose bylose, kai ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro motyvuotu nutarimu ar teismo motyvuota nutartimi pripažinta, kad įgaliotojo atstovo dalyvavimas būtinas, turi teisę gauti antrinę valstybės garantuojamą teisinę pagalbą (toliau – antrinė teisinė pagalba), neatsižvelgiant į Vyriausybės nustatytus turto ir pajamų lygius. Valstybės garantuojamos teisinės

pagalbos

įstatymo

18 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, parinkdama advokatą, atsižvelgia į pareiškėjo siūlymą dėl konkretaus advokato paskyrimo, pareiškėjo gyvenamąją vietą, advokato darbo vietą, advokato darbo krūvį ir į kitas antrinės teisinės pagalbos teikimui reikšmingas aplinkybes. Seimui pateiktame Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 31, 32 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2357 6 straipsnyje siūloma numatyti Lietuvos advokatūros funkciją dalyvauti organizuojant advokatų, teikiančių antrinę teisinę pagalbą, mokymą. Atsižvelgiant į nurodytas nuostatas ir siekiant teisėkūros efektyvumo, aiškumo ir Įstatymo projekto tikslo, siūlytina tikslinti ne Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo, o Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatas numatant specialius reikalavimus advokatams, teikiantiems antrinę teisinę pagalbą vaikams (pavyzdžiui, būti išklausus specialų kursą).

2. Įstatymo projekto 4 straipsniu siūloma Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 36⁶ straipsnio 2 dalyje numatyti, kad vaikams, galimai patyrusiems seksualinį smurtą, ir jų interesams atstovaujantiems suaugusiems teikiama valstybės finansuojama specializuota psichologinė pagalba, kurios teikimo tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras kartu su sveikatos apsaugos ministru. Iš šios nuostatos nėra aišku, kas laikytina specializuota psichologine pagalba, – ar tai medicinos psichologo teikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, ar (ir) kitų psichologų teikiamos paslaugos. Pastebėtina, kad medicinos psichologo teikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos privalomuoju sveikatos draudimu apdraustiems asmenims yra nemokamos (valstybės finansuojamos).

3. Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintas tikslingumo principas, kuris reiškia, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 29 straipsnio 6 dalyje jau yra išsamiai reglamentuota vaiko ir jo šeimos narių teisė į kompleksinę pagalbą. Atkreiptinas dėmesys, kad šis teisinis reguliavimas suteikia teisę gauti pagalbą ne tik seksualinio smurto atvejais, bet ir visais kitais nusikalstamų veikų prieš vaiką ir veikų, už kurias nenumatyta baudžiamoji atsakomybė, atvejais. Be kita ko, nurodytame įstatyme numatyta, kad vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą turi būti teikiama reikalinga kompleksinė pagalba ir užtikrinama kita apsauga, kad jie galėtų atkurti sveikatą po patirtos fizinės ar psichinės traumos, ir kad ši pagalba turi būti pradėdama teikti nedelsiant ir teikiama, kol ji vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą yra reikalinga. Atsižvelgiant į tai, kad Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme jau yra įtvirtintos visos vaikams, galimai nukentėjusiems nuo nusikalstamų ir smurto, reikalingos pagalbos priemonės, darytina išvada, kad įstatyminis teisinis reguliavimas yra pakankamas, o papildomai įtvirtinus specializuotos psichologinės pagalbos teikimo vaikams, galimai nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos, galimybę, nebus pasiektas Įstatymo projekto tikslas suteikti vaikams reikalingą ir jų individualius poreikius atitinkančią pagalbą galimo seksualinio smurto atveju. Priešingai, galimai būtų įtvirtintas dviprasmiškas teisinis reguliavimas, t. y. būtų nustatyta, kad vaikams, nukentėjusiems nuo vieno pobūdžio nusikalstamų veikų, teikiama tik vienos rūšies pagalba – specializuota psichologinė pagalba, taip apribojant vaiko galimybę gauti visą jam reikalingą pagalbą seksualinio smurto atveju. Tai neatitiktų geriausių vaiko, galimai patyrusio seksualinį smurtą, interesų, nes pagalbos poreikis gali būti daug platesnis – ne tik psichologinės pagalbos.

4. Įstatymo projekto tikslas – užtikrinti, kad antrinę teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose vaikams, patyrusiems seksualinį smurtą, teikiantys advokatai būtų įgiję papildomų žinių ir gebėjimų teikti teisinės paslaugas tokiose bylose, vertintinas teigiamai, yra racionalus ir tikslingas. Tačiau kartu siūlytina apsvarstyti, ar nebūtų advokatams reikalingos specialios žinios bei gebėjimai ir teikiant teisinės paslaugas vaikams, nukentėjusiems ir nuo kitų nusikalstamų veikų, pavyzdžiui, nusikalstamų veikų jų sveikatai ar laisvei.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra pažymėta, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją „įstatymų leidėjas, išleisdamas įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriam įgyvendinti reikalingos lėšos, turi numatyti jam įgyvendinti būtinas lėšas; pagal Konstituciją įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kad būtų išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 30/03, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas Nr. KT14-S9/2014, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. KT30-N19/2015). Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad Įstatymo projektui įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės, nors siūlomos nuostatos dėl valstybės finansuojamos specializuotos psichologinės pagalbos teikimo vaikams, galimai patyrusiems seksualinį smurtą, jų tėvams ar kitiems atstovams pagal įstatymą, ir dėl specializuotų mokymų advokatams organizavimo. Taip pat kartu su Įstatymo projektu pateikto Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 17 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2414 (toliau – lydimasis įstatymo projektas) 1 straipsnyje siūloma nustatyti didesnę užmokestį advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą bylose, kuriose atstovaujami vaikų interesai. Atsižvelgiant į pateiktus teisinio reguliavimo pakeitimo siūlymus, Įstatymo projektui ir lydimajam įstatymo projektui įgyvendinti būtina numatyti papildomų lėšų iš valstybės biudžeto.

6. Įstatymo projekto 2 straipsnio 1 punkte siūloma nustatyti, kad vaikui, galimai patyrusiam seksualinį smurtą, antrinę teisinę pagalbą teikia tik specialiai parengti advokatai, išklause specialų kursą pagal Lietuvos advokatūros parengtą ir su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija suderintą specialiąją mokymo programą. Tokia siūloma nuostata kelia abejonių šiais aspektais:

6.1. Įstatymo projekte nenumatyta, kaip, priėmus siūlomus teisinio reguliavimo pakeitimus, turėtų būti užtikrinamas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimas nukentėjusiems nepilnamečiams laikotarpiu, kol būtų patvirtinta speciali kursų programa advokatams ir bent dalis advokatų juos išklaustų. Siūlomas teisinis reguliavimas tokiu atveju sukurtų teisinio reguliavimo vakuumą, kuris tam tikrą laikotarpį apskritai neleistų nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiems vaikams paskirti antrinę teisinę pagalbą teikiančio advokato, nors, pavyzdžiui, advokatas jau turėtų praktinės patirties tokio pobūdžio bylose. Tai prieštarautų Įstatymo projekto tikslui ir poreikiui užtikrinti nepilnamečių vaikų interesų atstovavimą.

6.2. Analogiško pobūdžio teisinio reguliavimo spraga atsirastų ir tuo atveju, jeigu, patvirtinus specialią kursų programą, advokatai neišreikštų noro šiuos kursus išklausti arba išklausių šią programą advokatų skaičius būtų per mažas ir jie negalėtų dalyvauti visose bylose, kuriose antrinė teisinė pagalba būtų reikalinga nepilnamečiams. Pavyzdžiui, jeigu vienu metu vyktų keli ikiteisminio tyrimo ar teismo procesai ir būtų daug nukentėjusių nepilnamečių. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje advokatai verčiasi savarankiška profesine veikla, antrinę teisinę pagalbą jie teikia teisinių paslaugų sutarčių pagrindu ir su Valstybės garantuojamos

teisinės pagalbos tarnyba nėra susiję darbo ar kitokio pobūdžio pavaldumo santykiais, kuriems būdingas privalomojo pobūdžio nurodymų teikimas ir vykdymas. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 6 straipsnyje nustatyta, kad advokatas turi teisę pasirinkti teisės sritį, kurioje jis teikia teisines paslaugas (advokato specializaciją), tačiau nei šis įstatymas, nei kiti teisės aktai nenumato advokato pareigos specializuotis. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad turėtų būti numatytas toks teisinis reguliavimas, jog išimtiniais atvejais, kai dėl objektyvių aplinkybių nėra galimybės paskirti specialų kursą išklausiuisio advokato, nepilnamečio interesams atstovauti gali būti paskiriamas advokatas, neišklausęs specialaus kurso, bet turintis praktinės patirties atstovaujant nepilnamečiams.

7. Įstatymo projektas tobulintinas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2023 m. vasario 8 d. pateiktos išvados dėl Įstatymo projekto 1–13 punktų pastabas.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras